

EDGAR MORİN'İN “GELECEĞİN EĞİTİMİ İÇİN GEREKLİ YEDİ BİLGİ” KİTABINI GÜNÜMÜZDE YENİDEN OKUMAK

Mehmet Deniz Eğribel

Yüksel Yıldırım

Ertan Eğribel

Giriş Yerine:

Geleceğin Eğitimi ve Dijital Dünya Tartışmaları İçin Yöntem

Bu çalışmada Edgar Morin'in “Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi” kitabını dijital dünya koşulları ve uygulamalarıyla yeniden okuyarak günümüzle ilişkili sonuçlar çıkartmaya çalışacağız.¹ Geleceğin eğitimi ile ilgili değerlendirmelerde bulunmak için korona virüsü yeni bir başlangıç olarak ele alarak tartışmak kolaylık getirmektedir. Dünya salgın kriz döneminde kurumsal düzeyde eğitimde dijital yeni uygulamalar geçmek için kesinlik sağlamıştır. Gerçekte hem kurumsal ve teknolojik düzeyde, hem de yöntem düzeyinde geleceğin eğitimi ile ilgili tartışmalar başından bu yana yapılmaktadır. Özellikle 1990 sonrası bu tartışmalar ağırlık taşımış, modern eğitim anlayışını en son sınırına kadar götürme yolunda radikal çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Coğrafya referanslı dijital bilgi arşivlerine dayalı yeni dünya ve eğitim anlayışının temsili de bu dönemin ürünüdür. Bu çalışmada eğitimde geçişi sadece teknik değişikliklerle sınırlamamak için genel bir yaklaşım temelinde değerlendireceğiz. Sovyetler Birliğinin tasfiyesi sonrası dünyada çelişki ve çatışmaların sona erdiği ve küreselleşme açıklamaları yaygınlık kazanmıştır. Bu değişim siyasetten hukuka, eğitimden bilgi anlayışına kadar bir dizi değişikliğin de gündeme gelmesine neden olmuştur. Ancak bu yaklaşımın bir görüş olmaktan çıkması ve uygulamaya dönüşmesi korona-virüs sonrası mümkün olmuştur. Bu geçişi eğitim düzeyinde tartışmada ünlü Fransız düşünürü Edgar Morin'in “Geleceğin Eğitimi İçin

¹ Edgar Morin, Geleceğin Eğitimi İçin Yedi Bilgi, Çev. Hünü Dilli, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Gerekli Yedi Bilgi” kitabı bize yardımcı olacaktır. Korona-virüs öncesi yayınlanan bu kitap aracılığı ile geleceğin eğitimi ile ilgili imkân ve sınırlılıklarını tartışma imkânı bulacağız.

Edgar Morin görüşlerini 1970’li yıllardan itibaren geliştirmiştir. 1990 sonrası küreselleşme çabalarıyla görüşlerini yeni koşullara uygun olarak dönüştürmüştür. “Geleceğin Eğitimi İçin Yedi Ders” (2000) çalışması bunun ürünüdür. Kitap yayınlandığında büyük bir ilgi yaratmıştır. Ancak Morin’in görüşlerinin öne çıkması kitap ile ilişkili değildir. Dünya genelinde yayınlanan yayılan ve bir anlamda “küresel kapanma”ya (2019-20) yol açan korona-virus salgını “geleceğin eğitimi” anlayışını güncelleştirmiş, dijital yeni dünyanın ve uygulamalarının tartışmasız gündeme gelmesine neden olmuştur. Korona-virüs ile gündelik yaşamda, çalışma zamanı, alışveriş ve tedarik işleri, ticaret ve lojistik, finans ve bankacılık, askeri/güvenlik ve eğitim alanlarında bir dizi değişiklik gündeme gelmiştir. Bu değişikliklerin bilgisayar ve iletişim teknolojisinin mevcut altyapısına dayalı olarak gerçekleşmiştir. Yeni bir icat değildir. Uygulamalar teknik ve uzman birikimine sahip olan ülkelerde dijital geçişte sorun yaratmamıştır. Bu değişikliklerin kriz koşullarının ürünü olması uygulamada tepeden inme yaklaşımların öne çıkmasına izin vermiştir. Kriz koşullarında zorunlu dijital eğitim düzeyinde kuramsal bir tartışma yapmak yerine pratikte hemen sorunlara çözüm olacak uygulamaların ortaya konulması kaçınılmaz görülmüştür. Bu durumun yarattığı sınırlılıkları aşmak için diğer alanlarda olduğu gibi eğitim düzeyinde ortaya çıkan yeni uygulamaları ve geleceğe yönelik tasarımlarının bugünden yeniden tartışılmasını gerekiyor. Bu yazının başlangıcı korona-virüs koşullarında bir öğrenci ödevine, verdiğimiz derslere ve zorluklara dayanmaktadır. Bugün konunun birlikte yeniden ele alınması bir anlamda hesaplaşmanın sürdüğünü göstermektedir. Bu dönemde ortaya çıkan değişiklikleri sadece krizle ilişkili teknik bir değişim olarak benimseyip olduğu gibi kullanmak ve değerlendirmek mümkün değildir. Yeni bir gelecekte söz edilen çeşitli alanlarda yeni düzenlemeler bütün insanlığı etkilemekte ve ilgilendirmektedir. Bu nedenle bu değişimden etkilenen çeşitli toplum kesimlerinin görüşlerini açıklıkla ortaya koyması ve tartışılması gerekir. Eğitim alanında ortaya çıkan değişiklik ve sorunların karantina günleri ve salgına karşı önlemler nedeniyle pratikte uzaktan eğitim ve çevrimiçi öğrenimle ilgili güncel sorunlar ve çözüm çerçevesi içinde gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Ancak bu zorunlu biçimin dışına çıkarak konunun tartışılması herkesin hakkıdır. Bu tartışmada eğitimin, bilimin ve öğrenmenin sınırları ve sorunları, felsefesi, bilginin insani ve dünyevi ilke ve idealleri, ahlakı ve toplumsal esaslarını gündeme getirmek gerekir.

Günümüzde korona-virüs sonrası eğitimde dijital örgütlenme ile ortaya çıkan değişimler teknolojik düzeyde yeni bir kurumsal örgütlenmeyi gerektirmiştir. Ancak kuramsal düzeyde tartışmalar aynı ölçüde ağırlık taşımamış-

tır. Gündelik teknik sorunlarla sınırlanmıştır. Zaten buna uyum gösteremeyen yaşlı hocalar bu geçiş döneminde veya uygulamaların hibrite dönüştüğü yeni dönemde emekli olarak tasfiye olmuşlardır. Gerçekten ancak kriz veya darbe döneminde mümkün olacak bir kadro değişikliği yaşanmıştır. Bu üniversitede yeni dönemde geçerli olan anlayışa uygundur. Yeni dönemde teknik düzeydeki değişikliklerle kuramsal düzeyde değişiklikler arasında tutarlılık ve uyumunun olması önemlidir. Ayrıca böylesi bir bütünlük kendisini çok yönlü tartışmaya açık bırakmalıdır. Eğitim ve öğretim sadece teknik ile sınırlı bir konu değildir. Ancak yeni koşullarda eğitimde teknoloji değişikliği her şeyin önüne geçmiştir. Tartışanlara da iyi gözle bakılmamıştır. Eğitim siyasetten hukuka, ahlaktan bilime, edebiyattan dine, üretimden tarihe, özgürleşmeden egemenliğe kadar çeşitli düzeylerle ilişkilidir. Bu nedenle eğitimin yanında çeşitli toplum bilimleri de konu ile ilgilenmektedir. Açıklamaların bütünlüğünü sağlamak için bu tartışmalar yöntem tartışmaları biçiminde kuramsal çalışmalarla desteklenmektedir. Toplum bilimlerinin bütünlüğü, eleştiri özgürlüğü bilimin, eğitim ve öğretimin vazgeçilmez bir özelliğidir. Aksi takdirde eğitim kurumsal, kuramsal yapı ve öğreti içinde kapanır, yaratıcılık ve zenginlikten uzak bir döngüye, verili statükoyu pekiştiren otoriterliğe dönüşür. Eleştiri özgürlüğü, tartışma ve yeni açıklamalara kaynaklık eden, hata ve yanlışların içinde ve üstünde özerk bir sına, değerlendirme ölçütüdür. Başlangıçta teknolojiye dayalı kaçınılmaz, rasyonel görünen kurallar bir süre sonra hata ve yanlışla imkânı ve mutlaklık taşır. Ayrıca yönetim veya iktidarla ilişkili olarak otoriteyi elinde tutar ve belli çıkarlarla ilgili sınırlamaları da içerir. Bunun getirdiği sorunları aşmak için eğitimin özerkliği ve eleştiri özgürlüğü, diğer toplum bilim disiplinleriyle ilişkisi ve bütünlüğü kaçınılmaz görülmüştür. Öğretme, öğrenme sorumluluğunu üstlenen herkesin eğitimle ilgili kriz ve belirsizlik döneminde verili otoritenin ve iktidarın zorunlu kıldığı mevcut uygulama ve düzenlemelere ilişkin tartışmanın içinde ve önünde yer alması gerekir. Bu durum bu geçiş ve belirsizlik durumunda öğretme sorumluluğunda olanların keyfiliğine izin vermemek için öğrenciler açısından da önemlidir. Geçiş dönemleri belirsizlik içinde her düzeyde kolaycılık, kaytarmacılık ve otoriterliğin keyfi uygulamalarının ortaya çıkmasına izin veren bir özellik taşımaktadır. Giderek kriz sonrasında da bu verili uygulamalar ve biçim geçerli ana akımı ve yönü belirtmektedir. Bunların sıradanlaşmaması için tartışma ve değerlendirmelerin birlikte olması önemlidir. Böylece eğitimi “küresel darbe” ve kriz dönemi ile sınırlı olan ama giderek “normalleştirilen” uzmanların veya yönetimin buyrukları ile ilgili sınırlı çerçevesi olmaktan çıkarmak mümkün olacaktır. Ayrıca geniş halk kitlelerinin de tartışmaya katılması, katkı vermesi, yeni çerçevenin ortak ve paylaşımcı bir temelde ortaya konulması açısından da eleştirinin sürdürülmesi bir zorunluluktur.

Küresel korona-virüs salgını dünya çapında dışlaştırılmış doğa-üstü, koşullar üstü, zaman ve mekân üstü tehdit algısıyla tartışmaları gereksiz hale getirmiş, zoru, otorite ve keyfiliği olağan bir durummuş gibi değerlendirmeye, mutlak uygulamaları dikte etmeye neden olmuştur. Günümüzde kriz döneminde ortaya çıkan bu uygulamalar salgın sonrasında da geçerliğini sürdürmektedir. Bu nedenle korona-virüs sonrası ortaya çıkan dijital eğitim ve öğrenimi sadece yönetimin ve sağlıkçıların önerisi sonrası ortaya çıkan, kamu sağlığı ve düzeni ile ilgili bir girişim olarak değerlendirmek eksiktir. Bu anlamda sosyologların, tarihçilerin, felsefecilerin, eğitimcilerin, işletmecilerin, hatta mühendislik ile ilgili doğa bilim ve bilişim çalışanlarının da en geniş biçimde tartışmalara katılması, ortak olması gerekiyor. Bütün bu tartışmaların ortak çerçevesi/yöntemi en geniş birlikteliği sağlayacak biçimde “insanlığın birliği ve dayanışması ve geleceği anlayışı”dır. Bu değişimi iletişim teknolojilerine dayalı bir yazılım ve uygulama, teknik bir reçete ve üstünlük olarak ele almak, uygulamak mümkün değildir. Öncelikle eğitimin bugünü ve geleceği ile ilgili toplum içi ve toplumlararası farklılıkların, çekişme ve çatışmaların aşılmasını amaçlamak gerekir. Geleceğin bilimini ortaya koymak elbet bugünün sorunlarını aşacak biçimde geleceğin eğitimi ve çözümü ile ilişkili bütünsel bir perspektifle mümkündür. Eğitimin bugünkü sorunlarının aşılması gelecekle ilişkili ilke ve değerleri ortaya koymaktan başka bir şey değildir. Güncel sorunlara bakış açısı, çözümde birliktelik ve süreklilik böylelikle mümkündür. Günümüz sorunlarının aşılması ile ilgili yönelimimiz geleceğin beklentilerini ve çözümünü, ilke ve değerlerini oluşturacaktır. Gelecekteki eğitim anlayışı açısından kullandığımız araç ve yöntemleri arasında tutarlılık ve bütünlüğü sağlayacak temel çerçeve budur. Bizim günümüz ve gelecekle ilgili bir perspektif için değerlendirmeye Edgar Morin’in “Geleceğin Eğitimi İçin Yedi Bilgi” kitabıyla başlamamız rastlantı değildir.

Edgar Morin’in “Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi” Kitabı Üzerine

Edgar Morin’in “Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi” kitabının bazı özellikleri vardır. Öncelikle kitap sadece bir ülke adına, o ülkenin özel ilgi ve sorunları için hazırlanmış bir “eğitim kitabı” veya “eğitim raporu” değildir. Eğitimde bütün insanlığın yaşadığı temel sorunları ve çözüm önerilerini ele alma ve bir yönüyle temsil etme iddiası taşımaktadır. Ünlü Fransız düşünürü Morin, Birleşmiş Milletlere ait bir kurum olan UNESCO’nun isteği üzerine kitabı ele almıştır. “İsmarlama” bir kitap olmasına rağmen *hem konuyu veren, hem de yazan en azından bireysel ve toplumsal dar çıkarların dışına çıkmayı arzulamaktadır*. Toplum ve ülke çıkarlarının ötesinde ortak bir gelecek ve sorunların aşılması açısından bütünsel bir görüş oluşturmaya çalışmaktadır. Bu yönü-

le günümüz eğitim sorunlarını aşan geleceğin eğitimi ile ilgili gerekli bilgi ve kuralları ortaya koymak istemektedir. Bu ele alış biçimi ve yönetime göre eğitim teknolojisinin, teknik eğitim ve öğretim ilkelerinin de biçimlenmesi amaçlanmaktadır. Gerçekte olumlu gibi görünen bu gerekçeler bir yönüyle açıklama ve önerilere kendinden bir üstünlük kazandırıyor. Toplum içi ve toplumlar arası düzeyde var olan çelişki ve çatışmaların, siyaset ve ideolojilerin üstünde bir konuma getirmiş oluyor. Ancak açıklamalar belli bir görüşün ve dönemin ifadesidir. Kitabın tartışma kısmı postmodern ve küreselleşme, ulaşım ve iletişim teknolojisi açıklamalarının dışına çıkmamaktadır. Çalışma geleceğin eğitiminde söz etmektedir ancak daha başlangıçta açıklamaları belirleyen bakış açısı bütünsel tarih anlayışına ve dünya görüşlerine karşı kuşkuyla bakmaktadır. Tarihi gelişme ve süreklilik yoktur. Edgar Morin'in kitabı "gelecek belirsizdir" anlayışına dayalıdır. "Geleceğin eğitimi" anlayışı ve ilkeleri "gelecek belirsizdir temel ilkesine göre biçimlenmektedir.

Edgar Morin "Kaynakça Üstüne" kısmında kitabının geniş kapsamı nedeniyle oluşan geniş bir kaynakçayı vermeyeceğini, seçmece kısa bir kaynakçayı da dayatmayı uygun bulmadığı belirtiyor. İsteyen okurun tartıştığı konularda kendi seçtiklerini okuyabileceğini söylüyor. Bu sadece bilimsel bir kaygıdan ve alçakgönüllülüğten kaynaklanmıyor. Gerçekte yaptığı çalışmanın ve özellikle dile getirdiği yedi ilkenin/önerinin gerçekte bütün toplumlar için geçerli (tartışma üstü) ortak bir eğitim programı/uygulanması olarak benimsenmesini istiyor. Kitap modern sonrası küreselleşme dönemi eğitim anlayışının ve programını temsil etmek istemektedir. Mevcut verili düzen ve koşulların, döneminin küreselleşme anlayışının bir uzantısıdır. XX. yüzyıl sorunlarına, çelişki ve çatışmalarına karşı eleştirilerine de bu açıdan bakmak gerekir. Kitap modern sonrası geleceğin eğitimiyle ilgili yeni bir ufuk ya da değişim yönünü belirlemek istemektedir. Modern eğitim anlayışı savunulmaktadır ama bu anlayışın aşılması değil sonuna kadar götürülmesi amaçlanmaktadır. Bunun için yeni ilkeler koymayı amaçlamaktadır. Edgar Morin günümüz eğitiminde eksikliklerden kaynaklanan yedi sorunu tartışarak yedi ilke öneriyor. Açıklama ve sonuçlarına katılmasak bunlar post-modern dünya görüşünün tezahürüdür. Batı pozitivist modern anlayışı sonuna kadar götürüldüğünde belirsizlik temel ilke olmaktadır. Geleceğin eğitimi temellendiren 'yedi bilgi' insanlık durumunun içinde bulunduğu koşulları ve insanlaşmanın eğitimle doğrudan ilişkisini gündeme getirmektedir.² Kitabın eğitim sorunlarını yedi başlık altında toplaması hem kendi görüşlerini oluşturmak, aktarmak, hem de uygulanması açısından kolaylık sağlamaktadır.

² H. Haluk Erdem, "Edgar Morin'de İnsanlık Durumu ve 'geleceğin eğitimi' Düşüncesi", FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2012, Sayı; 13. s. 77.

Kitabın başlığının da bununla ilgili olması tartışmada birliktelik ve pratik kolaylık sağlamak içindir.

Edgar Morin kitabında ana başlıklar içinde belli ilkeleri doğrulamaya çalışmaktadır. Öncelikle Edgar Morin'in bize tanıttığı ve çerçevelediği biçimiy-le bu ilke ve değerleri tanıtmayla işe başlamak gerekir. Bu ilkel ve değerler temel sorundan kopuk bir kalıba dönüşse bile uygulamada birlik sağlama açısından bir çerçeve oluşturmaktadır. Geleceğin eğitiminin temel ilkesi "gelecek belirsizdir" oluncxa diğer yedi ilkenin birliğini sağlamaya dönüşmektedir. Bu nedenle açıklama, tartışma ve eleştirinin de öncelikle bu verili çerçeveye yönelik olması kaçınılmazdır. Edgar Morin'in kitabında yeni dönemde eğitimin ilkeleri toplum ve toplumlar arası sorunlarla ilgili belli gerekçelere/çıkamlara bağlıdır: Bu gerekçeler yeni ilke ve önerilere dayalı çıkış yoluna da temel oluşturur. Bu gerekçe ve öneriler modern sonrası küreselleşme ve postmodern yeni açıklamalarla uyumludur. Yeni bir dönemden söz edilmektedir ancak gidilecek yol çözüme dayalı olmadığı için ite kaka ve zorlamaya dayalıdır. Nereye gidileceği bilinmediği için gelecek belirsizdir. Bilinçle kavranmış bir çözüm ve amaç yoktur. Batı modern açıklamaları eleştirilirken dünya egemenlik düzeninde bir değişiklik olmadan yine modern sonrası Batı açıklama ve izleyiciliğine dayalı yeni açıklamalar ve ilkeler öne çıkarılmaktadır. Edgar Morin'in kitabında eğitim sorunu insanlık durumunun siyasetten, tarihten, hukuktan, iktisadi vb. çeşitli sorunlarından kaynaklanır, ama bu sorunlardan çıkış yolu bu alanların dışında eğitim olarak görülmektedir. Eğitimde önerdiği ilkelerin öğrenilmesiyle/öğretilmesiyle insanlık sorunlarından kurtulacaktır. İnsanlık denilince bunu elbet Batı temsil etmektedir. Batı ile sınırlı bir gerçeği belirtmektedir. Bu nedenle tarih yerine antropolojik çok kültürlülük açıklamalara başvurulmaktadır. (Bu nedenle toplumu ele alan iki toplum bilimi vardır. Sosyoloji Batı toplumlarını alırken, Antropoloji Batı-dışı toplumları ele almaktadır. Giderek birbirinin kuramlarını kullanmaya başladıklarında yakınlaşacaklardır.) Kitabının bölümleri de bu amacına yönelik öneriler olmaktadır. (Bilmenin Körlükleri: Hata ve Yanılsama ilkesi, Akla Uygun Bilgi İlkesi, İnsanlık Durumunu Öğretme İlkesi, Dünyalı Kimliği Öğretme İlkesi, Belirsizlikleri Göğüsleme İlkesi, Anlamayı Öğretme İlkesi, İnsan Türünün Etiği İlkesi.) Edgar Morin'in "Geleceğin Eğitimi" kitabı adeta insanlığa rehberlik edecek gerekli yedi bilgiyi mutlak/kutsal ilke olarak genelleştirmektedir. Bu görüşlerimizi Edgar Morin'in geleceğin eğitimi için gerekli ilkelerden yola çıkarak doğrulamaya çalışacağız.

1- Eğitimde Bilmenin Körlükleri- Hata ve Yanılsama İlkesi: Bu ilke gerçekte verili düzenin ve değerlerin krizlerinden kaynaklanmaktadır. Ancak krizi tartışmak ve çözüm yerine bilmenin körlüklerini, hata ve yanılmayı normalleştirmektedir. Edgar Morin öncelikle bilgilerimiz ve bilim hakkında kuşku getirmekte ve gerçekliği belirsizlikle tanımlamaktadır. Bu durumda giderek

gerçeği belirlemek ve doğruyu savunmak mümkün olmayacaktır. Eğitimdeki ilk ilke bu saptamaya dayalı olacaktır. Gerçeğin belirlenememesi sistemi zararsız hale getirmektedir. Bu durumda söz gelişi gerçeklik belirsizleşince nükleer bombayı atan tarafı lanetlemek, katliama uğrayan tarafın mağdur olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Morin'e göre eğitimde görülen önemli eksiklik, eğitilenlerin, bilmenin ne olduğu üzerinde düşündürmemesi, onlara bilgiler aktarmakla yetinilmesidir. Böylece, hazır bilgilerle yüklenen insanlar, çok defa yanıldıklarının farkına varamaz, bilgi ile kuruntuyu birbirinden ayıramaz. Gerçekte bilgi, kendi koşul ve doğası incelenmeden kullanılabilecek hazır bir araç olarak düşünülemez. Bu nedenle "bilmenin bilinmesi", insan aklını durmadan karıştıran sürekli hata ve yanılsama riskleriyle karşılaşmaya hazırlık işlevi görebilecek öncelikli bir gereklilik olarak görülmelidir. Gerekçe: Gerçeğin belirsizliği, Öneri: Riskleri/belirsizliği benimseyerek kurtulma.

2- Eğitimde Akla Uygun Bir Bilginin İlkesi: Edgar Morin'e göre insanlık tarihinde çelişki ve çatışmalar gerçekliği ve dayanışmayı yok ediyor. Eğitim ve öğretimde önemli bir sorun küresel ve temel sorunları yakalayabilecek ve bu sorunlar içine kısmi ve yerel bilgileri yerleştirebilecek bir bilgiyi geliştirmenin gerekliliğidir. Morin'in önerisi, eğitimde, "parça"nın öğretimi üzerinde yoğunlaşırken, bu "parça"nın bütünü ilgisini göstermek, parçalarının açık bilgisine dayanmak gerektiğidir. Bu görüş gerçekte parçalara bölünmüş/farklılaşmış bilgi ve dünyanın olduğu gibi benimsenmesi anlamına gelmektedir. Bir anlamda bütünü parçalayarak ve parçalı bütünü mutlaklaştırarak sorun olmaktan çıkarmaktadır. Bu verili egemenlik ve üstünlük çerçevesinde bütünsel bir düzen/düzensizliktir. Morin sorunun çözümünün anropolojik (etnik, dini, biyolojik, kültürel) olduğunu belirtmektedir. Böylece eğitilenin, var olanın ve gerçekliğin çok boyutluluğunu ve karmaşıklığını görebilecek bir göz kazanmasına yardımcı olunabilir. Eğitimde değişikliğin yönü. Gerekçe: Parçalı bütün, küreselleşme, Öneri/Çözüm: Çok boyutluluk, karmaşa ve yerellik içinde birlik.

3- Eğitimde İnsanlık Durumunu Öğretme İlkesi: Morin' göre insan hem fiziksel, hem biyolojik, hem psişik, hem kültürel, hem toplumsal, hem de tarihsel karmaşık bir varlıktır. Gündelik yaşamda "insan varlığı akıllı ve akıldışıdır." Bir doğrudan yola çıkıyor ama vardığı sonuç verili dünyanın parçalanmışlığının doğrulanması ve bütünlük ve disiplinin reddedilmesidir. İnsanın birliği ve karmaşıklığı aynı zamanda bilginin de bütünlüğü ve karmaşıklığıdır. Bu durumda insan/insanlık ve bilgi temel sorunlardan ve tarihten kopuk yığına dönüşmektedir. İnsanın ve bilginin birliği görüşü de çıkar ve çelişkilerden bağımsız soyut bir ilkeye dönüşmektedir. Verili koşullar ve bilgi yığını içinde tasnif ve işleyiş ile kendi içinde sonuçlar alınmaktadır. İnsanın birliği ve bilgi örgütlenmesinin konu ve sorunları, çözüm günde-

lik yaşamın çerçevesini aşmamaktadır. Bu durum gerçekte günümüz dijital işleyişin de çalışma prensibidir. Morin'e göre herkes hem kendi kimliğinin karmaşık niteliğinin, hem de diğer tüm insanlarla ortak kimliğinin bilgisi ve bilincine sahip olmalıdır. Eğitimde değişikliğin yönü. Gerekçe: İnsanın ve bilginin karmaşıklığı, çeşitliliği ve yığınsallaşması. Öneri: Gündelik yaşamın sorunları ve işleyişi içinde insanı ve bilgiyi konumlandırmaktan kaçınarak işleyişi sağlama.

4- Eğitimde Dünyalı Kimliği Öğretme İlkesi: Morin'e göre küresel çağın gelişmelerinin bilinmesi ve dünyalı kimliğin tanınması, öğretimin önemli konularından biri olmalıdır. Küreselleşme ile insanlık çok kimlikli "dünya yurttaşlığı"na gitmektedir. Eğitim insan türünün "dünyasal kimliği"ni, tüm insanların aynı kaderi paylaştığını göstermeli, böylece eğitilende insansal dayanışma ve hoşgörü isteğini uyandırmalıdır. XX. yüzyıla damgasını vuran küresel ölçekteki krizler bütününe, bundan böyle aynı yaşamak ya da ölmek sorunlarıyla karşı karşıya olan bütün insanların ortak bir kaderi paylaştıklarını vurgulamak gereklidir. Ama sorun ve çelişkiler ortadan kalkmadan soyut bir "dünya yurttaşlığı"nı önermek verili düzeni ve çıkarlarını doğrulamanın ötesine gitmemektedir. Farklılığa dayalı bir çoğulculuk/küreselleşme önerilmektedir. Toplumlararası eşitsizlikler, farklılıklar sıradanlaştırılmaktadır. Ancak uyumsuzluk, verili düzenin dışına çıkan farklılıklar bir tehdit olarak görülecektir. Morin bir yandan benmerkezci, etnikmerkezci, toplummerkezci yapı ve değerleri öne çıkarırken diğer yandan "dünyalı kimliğine" dayalı eğitim ilkesini öne çıkarmaktadır. Dünyanın birliği ve dayanışmasını sağlamak, farklılıkları aşmak mümkün olmayınca eğitim aracılığı ile "dünyasal birliği"ni sağlamak öne çıkarılmaktadır. Gerçekte bu öneri verili düzeni ve hegemonyayı tartışmak ve dönüştürmek yerine soyut hoşgörü ve uyumu içselleştirmeyi belirtmektedir. Eğitimde değişikliğin yönü. Gerekçe: Dünyasal kimlik ve bütünlük. Öneri: Farklılık/çoğulculuk, etnik, dini mutlaklık ve hoşgörü, çok kimlikli dünya yurttaşlığı.

5- Eğitimde Belirsizlikleri Göğüsleme İlkesi: Morin'e göre gelecek, önü açıktır ama kestirilemezdir. Düzen de kırılganlığı içinde taşıyan düzensizlik ve belirsizlikleri taşımaktadır. Bu nedenle "geleceğin adı belirsizlik" olarak tanımlanmaktadır. Bu ilkeyi sadece insanlık için değil bilim ve bilgi düzeyinde de genelleştirmektedir. Belirsiz müphemliğin de benimsenmesidir. Morin gerçeği belirsiz, tanımlanamaz hale getirmektedir. Gerçeklik üzerinde kuşku getirmekte, bu durumda hiçbir kuralı ve değeri savunmak mümkün olmamaktadır. Zaman, mekan, gerçek, tarih, siyaset, kimlik belirsizleşince gerçekte farklılıklar da belirginleşmektedir. Hoşgöründen bunun için söz edilmektedir. Morin'e göre bilimlere bize pek çok kesinlik kazandırdı ama aynı zamanda sayısız belirsizlik alanının olduğunu da gösterdi. Öğretim, fizik bilimleri (mikrofizik, termodinamik, kozmoloji), biyolojik evrim bilimleri ve tarihsel

bilimlerde ortaya çıkan belirsizliklerin öğretilmesini de içermelidir. Böylece de insanları beklenmeyeni beklemeye alıştırmalı ve şaşırtıcı bir olguyla karşı karşıya geldiklerinde üstesinden nasıl gelebileceklerini öğretilmelidir. Öğretme yükümlülüğündeki herkesin, içinde yaşadığımız zamanın belirsizliğinin ön saflarında yer alması gereklidir. Bu ilke gerçekte insanlığın geleceğini belirsizleştirdiği gibi gerçeğin bilineceği ve insanın isteğine bağlı olarak değişeceğini görüşünü savunulmaz hale getirmektedir. Böylece insanı kendi kaderiyle başbaşa bırakmakta, doğrudan söylemese de kaderciliği öğütlemekte, değişimin yönü üzerinde etkili olmanın mümkün olmadığını öğretmektedir. Eğitimde değişikliğin yönü. Gerekçe: Kesinlikten kaçınma, şaşkınlık ve belirsizlik. Öneri: Mutlak olan belirsizliğe ve verili koşullara uyum.

6- Eğitimde Anlamayı Öğretme İlkesi: Morin yine bir genel ve soyut doğrudan yola çıkıyor. Eğitimde anlama sorunu elbette bir disiplinin/yöntemin ve çözümün anlaşılmasıdır. Bu yönde eğitimin bir önemli unsurudur. Morin modern sonrası küreselleşmenin koşulları içinde anlamak ilkesi bir başka düzeyde tartışılması gereken ilkeye dönüşüyor. Yaşadığımız birçok sorunun ırkçılığın, yabancı düşmanlığının vb, insanların birbirini anlayamamalarından kaynaklandığından söz ediyor ve eğitimde anlama öğretilmelidir derken belli koşullara atıf yapmış oluyor. Morin çıkar beklemeden bir anlayış etiğinden söz ediyor. "Bir bağnazın ölümle tehdit ettiği hoşgörülü bir kişi, bağnazın kendisini niçin öldürmek istediğini anlar, aynı zamanda onun kendisini anlayamayacağını da bilir... Anlayış etiği bizden anlayışsızlığı anlamamızı ister." Diğer bir deyişle ifade edersek, sokakta bıçağı boğazınıza dayayan kişi ile boğazında bıçağı hisseden kişi aslında farklı değildir. Anlayış etiği anlayış anlamamızı bekler! Bu durumda Morin belki böyle bir sonucu kastetmese de, söz gelişi anlamayı öğretme ilkesi ile gerçeğin belirsizliği ilkesi birleşince nükleer bombayı atan tarafı lanetlemek, katliama uğrayan tarafın mağdur olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Karşılıklı anlayış ve hoşgörü beklenenecektir. Morin toplumlar arası farklılaşma ve eşitsizlik sorununu dünya düzeninin işleyişinden ve otoriteden yalıtıyor. Yeni bir dünya için sıçrama ve ilerleme yerine düzen içi bir değişim öneriyor. Eğitimde değişikliğin yönü. Gerekçe: Eğitim şart. Öneri: Anlayışlı, hoşgörülü eğitim.

7- Eğitimde İnsan Türünün Etiği İlkesi: Morin insan türünün etiği ilkesinde söz etmektedir. Bu ilke yine antropolojik bir ilkeye, diğer deyişle cinslerin, toplumların ve kültürlerin farklılığına dayanır. Bir anlamda Batı yayılmacılığı sonrası Batı-dışı toplumlara yönelik bilgi edinme disiplinin bakış açısını ve aynı zamanda eksiklikleri ve yargılarını yansıtmaktadır. Antropolojiden beklenen Batı-dışı toplumların farklılığını anlamaktır. Ancak bu anlayış onları yönetme kolaylıkları ve ilişki kurma biçimini göstermektedir. Yanlış bilgilere dayalı olarak Batı-dışı toplumları yönetmek ve etkili olmak mümkün olmadığından antropoloji bilim disiplini haline gelmiştir. Antro-

poloji ile ilgili olarak çokça söz edilen “sömürgeciliğin bilimi” adlandırması bu nedenedir. Küreselleşme döneminde antropoloji sadece Batı dışı toplumlarla ilişkişli bir bilim olmanın ötesinde bütün toplumları kapsayan bir bilim haline getirilmiştir. Morin’e göre etik eğitimi, ahlâk dersleri verilerek yapılmamalı, etik kaygıların kafalarda oluşmasına yardımcı olmalıdır. Her insanın, hem bir kişi, hem bir toplumun üyesi, hem de insan türünün bir üyesi olduğu bilincini kazandırmalı, böylece de kişilerin özerkliğinden, toplumsal katılımından ve insan türüne ait olma bilincinin gelişmesinden oluşan “insansal gelişme”yi sağlamalı, “yurdumuzun dünya olduğu” bilincini kazandırmalı. Bu bilinci “dünya vatandaşlığını” gerçekleştirme isteğine dönüştürmeye katkıda bulunmalıdır. Edgar Morin, eğitimde değişikliğin yönü ve temel ilkesi olarak toplumlar arası farklılıklar ortadan kalkmış olmamasına hatta giderek mutlaklaştırılmasına rağmen küresel “yurttaşlık bilgisi” olmasıdır sonucuna varacaktır.

Edgar Morin’in geleceğin eğitimi ilgili belli tespitleri var. Ancak bunlar giderek reçeteye/kalıba dönüşüyor. Bu ilkeleri küresel düzenle ilişkili tartışma-üstü, toplum-üstü, koşullar-üstü, mekan-üstü, tarih-üstü bir anlayış ve işleyiş olarak değerlendirmek gerekir. Küresel geçiş döneminde modern ilerleme ve değişim anlayışından vazgeçilirken yerine modern sonrası tartışmasız yeni ilkeler/dogmalar koyma çabası öne çıkmaktadır. Ama temel ilke belirsizlik olmaktaadır. Yeni gelişmelerin ne sonuç vereceği öngörülemediğinden başında yanlış bir ilk üzerinde inşa etmemek için yeniyi belirsizlik öne çıkarılacaktır. Hibrit ve dijital eğitimin yönü ve amacı budur. Edgar Morin modern Batı anlayışı ve eğitimi ile ilişkili sorunlardan yola çıksa bile bu eleştirilerden çıkardığı sonuç modern eğitim anlayışı yerine ikame edilen yeni küresel düzen uygulamaları ve eğitiminin doğrulanmasıdır. Bu nedenle sorunların kaynağını tanımlamakta ve tartışmakta isteksiz davranıyor. Bu ilke ve değerler sorunların gerçek temelinden bağımsız soyut bir dizi kalıba dönüşüyor. Bunun ötesinde günümüzde dünya düzenini egemenliği ve üstünlüğünü elinden bulunduran kesimlerin toplumları biçimlendirme ve yönlendirme çabasına dönüşmesi tehlikesini taşıyor. Bu konuyu şimdilik akılda tutarak veya bir yönüyle daha geniş bir tartışmanın konusu olarak tartışma dışı tutarak değerlendirmelerimize devam edeceğiz.

Edgar Morin’in kitabının yedi ana başlığı kendi başına her biri bir çerçeve oluşturduğu gibi, hepsi birlikte de daha geniş bir çerçeve (küresel düzen ve eğitim anlayışı) oluşturmaktadır. Bu ilkeler arasında bütünlük gerçeğin belirsizliği ve hoşgörü ile sağlanmaktadır. Bu durumda Edgar Morin’in önerdiği ilkelere ve değerlendirmelerine bağlı kalma zorunluluğumuz yoktur deyip önemsememek özgürlüğümüzü kullanırız. Eğitim ile ilgili herhangi katılmadığımız bir öneri olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak Edgar Morin’in önerdiği ilkeler günümüz hibrit ve dijital eğitim uygulamalarının nere-

deyse zorunlu genel çerçevesi haline gelmiştir. Elbette bu açıklamaların korona-virüs sonrası gündeme gelen zorunlu uygulamalarını değerlendirirken bu çerçeveyi eleştirmekten ve dışına çıkmaktan kaçınmayacağız. Bu eğitimle ilgilenen herkesin hakkı olmalıdır demek lazımdır. Okul/eğitim verili düzeyin ve toplumun işleyişini ve çözümü kapsayan, belli amaçlar doğrultusunda bilgi ve meslek birikimini sağlayan tarihsel bir sistemdir. Eğitim bilgiyi sadece korumak/muhafaza etmek değil aynı zamanda sürekli olarak yeniden üretme çabasına bağlı olarak biçimlenmiştir. Bu nedenle bilimin ve bilginin özgürlüğü ve eleştirilmesi vazgeçilmez en temel ilkedir. Elbette bu keyfilik ve gerçeğin belirsizleşmesini savunmak değildir. Tartışmanın bilimsel bir yöntem ve disiplin içinde yürütülmesi ve doğrulanması gerekir. Geleceğin eğitiminin öncelikle uygarlık tarihi mirası birikiminin geliştirilmesi amacına yönelik olması temel ilke olmalıdır. Bu yapıp ettiklerimizin doğrulanmasının da bir ölçütüdür. Ayrıca tartışmayı bilim çerçevesi ve yöntemi içinde yürütmek farklı görüş ve yöntemlerin birbirini inkar etmeden üniversite ve bilim içinde birlikte yer almasını sağlamaktadır. Bilimin, bilgi ve eğitimin önündeki engellerden veya aşama ve gelişmeden söz ederken ölçütümüz budur.

Sonuç Yerine: Geleceğin Eğitim Tartışmalarının Korona Virüs Sonrası Güncelleşmesi ve Uygulaması

Bilgi ve toplum örgütlenmesi birliktedir.³ Bilgi veya bilim sadece eğitim-öğrenim konusu değil aynı zamanda toplum çözümü ve örgütlenmesinin bir koşuludur. Bu nedenle bilgi ve bilim tartışmalarını insanlığın çözümü ve örgütlenmesi açısından ele almak gerekir. Günümüzde eğitim ve bilimin sorunları insanın çözümü ve örgütlenmesi, özgürleşmesi önünde bir engele dönüştüğü için tartışılması gerekir. Bu konu uzmanca bir konu olmanın ötesinde iktidarla, verili düzen ve otorite ile ilgili bir sorundur. Bilginin, bilimin önünde sorunlar varsa bu yönde tartışılması ve bu yönde aşılması, geliştirilmesi gerekir. Bilginin, bilimin insanın birliği, dayanışması ile ilgili bir sorun olarak ele alınması bu açıdan önemlidir. Bilimin, eğitim ve öğrenimin önündeki engeller ve sınırlılıklar sadece zorunlu veya rasyonel akıl ile çözümlenemez. Akla uygun mükemmel soyut ilkeler ve somut uygulamalar tam tersine yeni yanlışlara ve sorunlara neden olabilir. Bilgiyi kendi bağlamı veya koşulları içinde ele almak, insanlığın sorunları ve çözümü içinde işe yarar hale getirmek esastır. Eğer bilim veya eğitim insanın sorunlarını çözmiyorsa, birlik ve dayanışması için işe yarar hale gelmiyorsa bu işte bir terslik vardır. Bilginin, eğitim ve öğretimin belli çıkarlarla ve düzen ile belirlenmesi nedeniyle

³ Baykan Sezer, Bilim Sosyolojisi Ders Notları, Sosyoloji Yıllığı-16, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007.

toplumsal koşullardan ve çıkarlardan bağımsız bir bilim, eğitim ve öğrenim yoktur. Ancak bu bilim çalışanlarının ve öğrencilerin bilgiyi kendi çıkarlarına göre kullandığı anlamına da gelmez. Bu nedenle bilimde ve eğitimde “dürüstlük” ilkesi, öğreten ve öğrenen açısından da en önemli ilkedir. Belki bilimi, eğitim ve öğrenimi verili dünya egemenliği ve düzenin çıkarlarından bağımsızlaştırmak mümkün değildir. Ama bilim ve eğitimden, öğreticiler ve öğrencilerden bilimsel dürüstlük beklemek ve bunu uygulamak mümkündür. Bunun için öncelikle daha başlangıçta yaptıklarımızın, amacımızın ve hangi yönde sonuçlar beklediğimiz açıkça, dürüstçe belirtilmelidir. Bilimin, eğitim ve öğretimin özerkliğinden, eleştiri ve özgürleşmesinden de bu anlaşılmalıdır. Bizim öncelikle bilim ve eğitim tartışmaları ve değerlendirmeleri hakkındaki ilk ve temel değerlendirmelerimizi bu görüşler oluşturmaktadır.

Modern eğitimin temeli verili düzeni sürekli hale getiren sermaye ve emek üzerine kuruludur. Toplum ve bilginin birlikte örgütlenmesi bu anlayışa dayalıdır. Günümüz düzeninde sermaye enformasyon teknolojileri ile bilginin verdiği imkânlarla dayanarak (enformasyon sermayesine) dönüşürken insana ihtiyaç duymayacak bir biçimde örgütlenmektedir. Bilişim/telekomünikasyon sistemleri, yapay zekâ ve insansı robotlar bütünleşerek (insansız üretim hatları ve telekomünikasyon sistemlerine uyarlanarak) giderek hizmet sektöründe de ağırlık kazanmaktadır. Düzenin işleyişi ile bilgi ve toplum örgütlenmesi arasındaki ilişki kopmuştur. Eğitimin geleceğinde herkese açık bilgi ve kitlesel eğitime giderek ihtiyaç duyulmamaktadır. Eğitim herkese açık eğitim teknolojileri aracılığı ile “yurttaşlık bilgisi”ne ve “kursa” dönüşürken, geniş toplum kesimleri için gelecek ve meslekler aşınmış ve belirsizleşmiştir. Günümüzde modern düzen ve toplum örgütlenmesi geçerliliğini kaybetmiştir ancak modern sonrası yeni düzen bütün yönleriyle ortaya çıkmamıştır. Bilgi teknolojisi ve örgütlenmesinde büyük bir teknolojik gelişim yaşanırken toplum içi ve toplumlar arası ilişkilerde sorunlar ortadan kalkmamış tam tersine çelişki ve çatışmalar keskinleşmiştir.

Günümüzde geleceğin eğitim anlayışının uygulamada genel yönü ve amacı bellidir. Eğitimin geleceği ile dijital gelecek bütünleştirilmiştir. 1990 sonrasında sistemin gerektirdiği dijital eğitim teknolojisi altyapısı (yazılım, donanım, bilgisayarlar, internet, veri yönetimi, dijital formatta bilgi oluşturma, konumlandırma sistemi, iletişim ağları, uydular, sensör ağları, elektromanyetik tanımlayıcılar, tarayıcılar, algoritmalar, sanal gerçeklik, veri toplama altyapısı, adresleme, izleme ve yönetme, açık erişim, ses, görüntü ve multimedya ortaklığı vb) 2010’larda tamamlanmıştır. Buna rağmen eğitimde dönüşüm ancak korona-virüs sonrası dünya ölçeğinde zorunlu bir sistem olarak uygulanmaya konulmuştur. Edgar Morin kitabında küresel “eğitimin insanlaşması” ve “dünya vatandaşlığı”ndan söz edilirken öngörüsünün tersine hoşgörüsüz, parçalanmış bir dünya ve insanlık ortaya çıkmıştır. Moder-

nleşme eleştirisine rağmen mevcut Batı dünya egemenliğinden vazgeçilmesiyle uygarlık tarihi ve insanlık açısından yeni bir aşama, sıçrama olmadan “eğitimin insansızlaşması” ile ilgili uygulama ve düzenlemeler gündeme gelmiştir. Eğitim teknolojisindeki dönüşüm ve kurumsallaşma bu yöndedir.

Korona-virüs sonrası dünyada dijital teknoloji toplumsal yapıyı ve kurumları, kültürel alanları, siyasi, ekonomik yapıyı ve yeni yaşam tarzının çeşitli yönlerini içine alarak dönüştürmüştür. Sermayesi yoğun üretime dayalı olan sanayilerde teorik bilgi ve enformasyonun üretimi ve dağıtımı gibi alanlara yönelim önceki dönemde ortaya çıkmıştır. Endüstriyel makinelerde enformasyon teknolojileri öne çıkmış çalışma yaşamında teknokratlar önemli rol üstlenmiştir. Bu ana eğilim kriz uygulamalarıyla bir düzen haline gelmiş, artık her alanda kaçınılmaz bir dönüşüm yaşanmıştır. Eğitim/bilgi teknolojisinde ortaya çıkan değişim bir anlamda çeşitli düzeylerde ortaya çıkan değişimin bütünlüğünü ve geçerliliğini temsil etmektedir. Bilgi çağı, bilgi toplumu (!) gibi adlandırmalar bunu belirtmektedir. Ama bilgi yığınsallaşırken belirsizleşmiş toplum güçlerinden, sınıftan, toplumdan, insandan kopmuştur. Temel sorunların çözümü ile ilgili bilgiler uzmanca bir işleyişe bağlıdır. Bütünsel dünya görüşleri (tarih anlayışı) ortadan kalmıştır. Kriz koşullarında toplum içi ve toplumlararası ilişkilerde farklılıklar, çelişki ve çatışmalar varlığını sürdürmesine rağmen sorunların çözümünde ağırlığını kaybetmiştir. Korona-virüs tüm dünyayı/insanlığı tehdit eden temel çelişki olarak farklı toplumları ve devletleri kapsayan ortak yeni uygulamaların tartışmasız/zorunlu gündeme getirilmesine imkân vermiştir. Bu yeni gelişmeler ve kriz durumu mevcut bilgisayar-yazılım programları gibi işleme araçlarını üreten ve enformasyonu dağıtan şebekelerle eğitim alanında kurumların hızlı bir biçimde dönüşümünü sağlamıştır. Korona-virüs sonrası hibrit veya dijital eğitim bir dizi yeni biçimin ve aynı zamanda sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geçmişte de eğitim teknolojisiyle ilişkili tartışmalar vardır. Bu tartışmalarda geleceğin eğitimi sadece imkânlar açısından değil sorunlar açısından gündeme getirilmiştir. Bu yönde tartışmaya açık saptamalarda bulunulmuştur. Bu tartışmalar eğitim teknolojisinde dönüşüm ve yeni uygulamalarla anlamını kaybetmiş veya yeni bir anlam kazanmıştır. Modern eğitimin sorunları günümüzde değişimin yönü ve amacı temelde belirsizleştiği ve toplum örgütlenmesinden uzaklaştığı için daha geniş bir biçimde gündeme gelmiştir.

Edgar Morin’in kitabının yöntemi açısından açmazı temel sorunları aşmamıza izin vermemesidir. Bilgi ve bilmenin ne olduğu ve aktarımı başlangıçtan beri bir sorundur. Bunun bir görünümü uzmanlık ile ilişkilidir. En üst eğitim kurumu olan üniversitede eğitimciler kendi uzmanlık alanları ve verdikleri dersler ile sınırlanırken, diğer yandan eğitimin ne olduğu ve bütünlüğü konusunda bir eksiklik taşımaktadır. Ama bu uzmanlık ortadan

kalktığında üniversite ve işe yararlılık da kalmamaktadır. Edgar Morin'in kitabı küresel yeni dünya koşullarında bir reçete getirmektedir. Bu tartışmanın ortadan kalkmasını sağlamamıştır. Korona-virüs sonrası hibrit ve dijital eğitim getirdiği imkânlar yanında eksiklikler de taşımakta, eğitimde dışlanma ve yabancılaşmayı öne çıkarmaktadır. Bu konuda daha önceki dönemde ortaya çıkmış tartışmaları hatırlamakta yarar vardır. Ivan Illich'in modern eğitim programlarına yönelik eleştirilerinden en önemlisi "zorunlu eğitim" sistemine yöneliktir.⁴ Modern sonrası/küresel eğitim de modern eğitimin taşıdığı sorun ve açmazları daha geniş bir biçimde içinde taşımakta ve en uç sınırlarına götürmektedir. Bu durum öğrenme isteği ve araştırmacıların gelişmesi önünde bir engele, sınırlanmaya neden olmaktadır. Korona-virüs sonrası modern eğitim yöntemleri geçerliliğini yitirmiştir ancak geçerliliğini yitirmiş halde varlığını sürdürmektedir. Hibrit eğitimin temel mantığı bu açmazın üzerine kurulmuştur.

Modern sonrası küresel eğitim anlayışı ve hibrit veya dijital eğitim belli bir otorite ve iktidarla ilişkilidir. Eğitimin uzmanca, otoriter, disiplinci, muhafazakar yönlerini benimseyen, içselleştiren profesyonel eğitimciler karşısında öğrenciler bu zorunlu ve tek yönlü biçimi kabul etseler bile buna uyumlu olmalarını beklemek iyimserliktir. Öğrenciler bu tür eğitimi adeta katlanılması gereken, zorunlu bir süreç olarak görmektedirler. Bu kurumsal otoriteyi aşmak ve yeni yöntemler geliştirmek kendi başlarına mümkün olmadığı için derslere karşı ilgileri kaybolmakta, eğitime yabancılaşmaktadır. Bu konuda ortaya çıkan sorunlar dürüst ve gayretli eğitimci ve öğrencilerin çabasıyla aşılmaya çalışılmaktadır. Hibrit ve dijital eğitim giderek akademik düzeyde aktarmacılığı öne çıkarırken hem öğreticilerin, hem de öğrencilerin yaratıcılık ve zenginliğini ortadan kaldırarak, taraflara tek yönlü pasif aktarıcılar, kaynak ve iletiler olmaktan öteye bir rol vermemektedir. Akademideki her düzeyde bölünme ve parçalanma bu yeni biçim altında kayıt altına alındığı gibi eğitimin eşitliği ve bütünlüğü ilkesi de tek yönlü, parçalanmış, otoriter, standart, sıradan eğitime dönüşmektedir. Ayrıca bu durum öğrencileri de okulda, evinde, işyerinde, kahvede izleyici olarak bölerek, eğitimde otoriteyi daha tartışılmaz, görünmez ve erişilmez hale getirmektedir.

Günümüz eğitim teknolojisindeki dönüşüm modern klasik eğitimin taşıdığı sorun ve zaafı daha ileri seviyeye götürmektedir. Ivan Illich'in modern klasik okullar yerine "geniş iletişim ağları"nın kurulmasını ve bu yönde eğitimin geliştirilmesi ("Okulsuz Toplum") önerisi bir yönüyle önemlidir. Ancak küreselleşme ile birlikte geçmişteki taşıdığı anlam ve eleştiri aşınmıştır. Amacının ötesinde yeni bir biçim ve anlam kazanmıştır. Bu öneri

⁴ Ivan Illich, Okulsuz Toplum, Şule Yayınları, 2022.

günümüzde uygulanan biçimiyle okulun fiziki alanın sınırları dışına çıkmasının ötesinde bir yenilik taşımamaktadır. Bunun ötesinde eğitimciler ve öğrenciler toplumsal bir güç olarak ağırlıklarını kaybetmişlerdir. Kendi aralarındaki birlik ve dayanışma da kaybolmuştur. Günümüzde korona-virüs salgını sonrasında iletişim teknolojisindeki gelişmelere dayalı “canlı/online eğitim” sistemlerinin bir tür “okulsuz eğitim” anlayışının modern eğitim anlayışının daha dar, sınırlı uygulaması olarak görmek mümkündür. İmkanları ayrı bir çalışma ve örgütlenme konusudur. Verili okul örgütlenmesi ve müfredatının saptadığı ölçütlere göre gelişen eğitim sürecinin esnekliğe izin vermemesi, denetlenen standart ölçütlere göre uygulanması öğrenciler üzerindeki olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Öğrencinin taleplerine kapalı bu sistem genç öğrenciler üzerinde olumsuz etki yaratmakta, anlama ve öze önem veren öğrencinin önüne malumatfuruşçuluğa dayalı bir dizi ödevler, görevler, uyulması gereken kurallar, teknikler, boyun eğilmesi gereken kurumsal otoriteleri ve uygulamaları koymaktadır. Öğrenme sürecinin bu otoriteye uyum ve sunulan bilgilerin ölçülmesine dayalı olması bu bilgilere şüpheci olarak bakan veya uyumsuz olan öğrencileri zora sokmaktadır. Eğitimciler için de ayrı sorunlar çıkmaktadır.

Günümüzde karma veya dijital eğitim ile eğitimin fiziksel sınırları aşmış gibi görünmesine karşın tam tersine eğitim ve öğretimde otoriter kısıtlama, denetim ve kontrol artmaktadır. Bir anlamda eğitim “sapmalara” izin vermeyen “dijital gözetim” altındadır. Eğitici ve öğrencinin denetimin dışına çıkmasını izin vermeyerek, aslında fiziki sınırların ötesinde ilişkilerinin ve aklının, yaratıcılığının sınırlanması olarak daha dar ilişki ve koşullara mahkum etmektedir. Yine kampüsün ortadan kalkması, en azından anlam değiştirmesi öğrencileri özgürleştirmek yerine, kendi sorunları üzerinde birlikte düşünmesine, kendi dayanışmaları ve örgütlenmeleriyle sorunlar üzerinde etkili güç olmasının önünde engele dönüşmektedir. Bunun bir yansımasını öğretmen-öğrenci ilişkilerinde de görmek mümkündür. Dijital eğitimin getirdiği en önemli sorunlardan biri öğretmenin ve öğrencinin rolü ve görevleriyle ilişkilidir. Öğretmen ve öğrenci arasında sağlıklı ilişkiler kurulması ancak verili ilişkileri ve bilgileri sorgulayan, şüpheci bir biçimde bu bilgilere yaklaşan gencin bilgiyi seçmesine imkân tanınması ve öğretmenlerin de bu yönde desteği ve katkısıyla mümkündür. Bu ilişki eğitici ve öğrencinin karşılıklı öğrenme isteğini ve güvenini artıracak gibi iletişim ağları sayesinde öğrencinin doğrudan bilgiye ulaşması ve yine doğrudan konunun uzmanından bilgiyi öğrenmesi de gerçekleşebilecektir. Okulda başarının standartları öğrencileri sindirmekte, özgüvenlerini törpülemektedir. Bu standartlar öğrencileri sıradanlaştırmanın yanında aynı zamanda bölmekte, aralarında ayrımlara neden olmaktadır. Ölçme değerlendirmenin verili standartları öğrencileri parçalamanın, ayırıştırmanın, farklılaştırmanın bir parçasına dönüşmektedir. Öğren-

ciden aktarılan bilginin tekrarlanması beklenmesi (yetenek ve yaratıcılıklarının göz ardı edilmesi, anlık ölçmeler, sınavlar vb.) ve başarı ve başarısızlığın buna göre ölçülmesi, diplomalara, notlara göre insanların gelecekle ilgili çizilmesi, başarının ve yaşam seviyesinin belirlenmesi okul sisteminin getirdiği yeni sorunlara neden olmaktadır. Giderek eğitimin ve bilginin gözden düşmesiyle sistem içinde eğitimci ve öğrenci karşı karşıya getirilmektedir.

Korona-virüs sonrası yeni bir dünya ve yeni uygulamalar gündeme gelmiştir, bu değişim modern düzenin sonunu belirtmektedir. Yeni düzen geçmişte var olan ve küresel düzeyde de varlığını sürdüren dünya ölçüsündeki çekişme ve çatışmaları, eleştiri ve tartışmaları önemsememektedir. Sorunları aşmak yerine verili düzeni mutlaklaştırmaktadır. Dünya ölçüsünde tartışmaları ve sorunları aşılmış olarak kabul edip daha başlangıçta eleştirilerin dışında kendisini zorunlu ve kaçınılmaz olarak tanıtmaktadır. Esas dikkat çekilmesi gereken konu ve problem budur. Verili dünya egemenlik ilişkileri içinde düzen içindeki sorunları tartışmadan ve bunları aşmadan yeni bir eğitim teknolojisi ve eğitim modelini ((hibrit veya dijital) zorunlu bir değişim, dönüşüm olarak otoritesini dayatmaktadır. Nitekim dijital eğitim yönteminin toplum gelişmesinin ve ihtiyaçlarının ötesinde küresel bir kriz döneminde tepeden inme, tartışılmaz, kaçınılmaz bir biçim olarak gündeme geldiğini unutmamak gerekir. Bu anlamda tartışmaların dışına çıkması, kendi yöntemini tartışma-dışı, toplum-dışı, koşullar-dışı olarak göstermesi düzende ve eğitimde bir aşama ve gelişme sonrası ortaya çıkması anlamında değildir. İnsanlığın gelişmesinde yeni bir aşamayı, sıçramayı değil, tam tersine kriz dönemi tepeden inme “şok” anlayışının normalleşmesini belirtmektedir. Bu yönüyle insanın birliği, dayanışması ve geleceğine karşı ters bir rol üstlenmektedir. Dünya krizi ve bunalım dönemlerinin acil uygulamaları gerektirmesi, bir zorunluluk ve baskıya dönüşmesi bir anlamda küresel uygulamaları ve çıkarları tartışmadan benimsenmesini sağlamaktadır. Nitekim korona-virüs sonrasında sadece eğitimde değil çeşitli alanlarda dijital uygulamaların zorunlu hale gelmesi daha insani bir dünyaya yönelik olmamıştır. Günümüzde çalışma hayatından gündelik yaşama kadar pek çok alanda değişiklikler insansızlaşmayı gerektirmiş, çeşitli mesleklerin ve akademik eğitim ve öğrenimin gözden düşmesine neden olmuştur. Eğitimin geleceği ile toplumlar arası çelişkilerin, farklılıkların aşılması arasında ilişki ortadan kalktığında eğitim giderek toplumun kendi isteği ve örgütlenmesiyle ilişkili bir alan olmaktan çıkmıştır. Eğitim toplum için önemsiz hale gelirken, toplum-üstü, koşullar-üstü çıkarlar-üstü olarak tanıtılan yapay zeka veya işletim sistemleri ile insansızlaştırılmış “robotik” otoriter düzenin işleyişine dönüşmüştür. Günümüzde bu durum eğitimin ötesinde ve birlikte küresel düzeyde posthüman yeni bir dönüşüme işaret etmektedir. Bu yöneliş eğitimin geleceğini sorgulamayı gerektirmektedir.

Sonuç olarak korona-virüs sonrası eēitim insani yönünü yitirmekte, hibrit veya dijital eēitim bireysel ve toplumsal ihtiyaçları gözardı ettiēi gibi eēitici ve  ērenciyi kısıtlamakta ve köreltmektedir. Bu anlamda sistemin tıkanması- n  ve toplumdan kopmasını en uçlara, sınırlarına taşıtmaktadır. Günümüzde insan niceliēi, niteliēi ve  ērenimini sıradanlaştırd ı için eēitimde insansız- laşma uzun vadede daha kaotik yönetim-toplum ayırımına dayalı teknokratik bir düzeni öngörmektedir. Toplumun düzene kendi örgütlenmesi ve bilinci ile ortak olması ve etkide bulunması istenmemektedir. Bu nedenle günümüz- de bilginin ve toplumun birlikte örgütlenmesi ortadan kalmıştır. Bunun so- nu larını ve aēır bedelini özellikle gelecek kuşaklar ve insanlık ödeyecektir. Corona sonrası eēitim insanın birliēi, dayanışması ve geleceēi adına yeni bir gelişme ve sıçrama saēlamamaktadır. Eēitimde daha fazla otoriter, yönetime, iktidara baēlı uzmanca işleyiş amaçlanmaktadır. Giderek bu durum insanın yaratıcılıēına karşıt bir niteliēe bürünerek, eēiticiyi ve  ērenciyi işe yaramaz ve yabancı hale gelmektedir. Yeni bir eēitim anlayışı ve aşaması ancak verili düzenin ve ilişkilerin dışında, sorunların ve farklılaşmaların aşılmasına da- yalı, birliktelik ve dayanışmayı saēlamakla mümkündür. Bunun için eēitim ve okul bilgi ve toplumun birlikte  rg tlendiēi, verili bilgilerin tartıřıldıēı, yenilendiēi, yeni ihtiyaçlara göre bi imlendiēi bir yer olmalıdır. Bilgi ve top- lum tarihi bir oluşumdur, sorunların çözümüne ve koşullara göre yeniden biçimlenir. Bu anlamda bir s rekliliēi vardır. Ancak bugünü mutlaklaştır- mamak, geleceēi baēlamamak için günlük programlar önermek ve bunları katılaştırmak yerine, ilişkilerin ve insanlıēın gelişmesine göre deēiřken, eleş- tiriye ve yeniden yapılanmaya açık olmalıdır.

Kaynakça

- Erdem, H. Haluk. "Edgar Morin'de İnsanlık Durumu ve 'geleceēin eēitimi' Düşüncesi", FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2012, Sayı; 13. s. 77.
- Illich, Ivan. Okulsuz Toplum, şule Yayınları, 2022.
- Morin, Edgar. Geleceēin Eēitimi için Yedi Bilgi,  ev. H n  Dilli, Bilgi Üniversitesi Yayın- ları, İstanbul, 2006.
- Sezer, Baykan. Bilim Sosyolojisi Ders Notları, Sosyoloji Yıllıēı-16, İstanbul: Kitabevi Ya- yınları, 2007.